

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-34>

УДК 005.934:658.14/.15]:338.432

СИСТЕМА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: АНАЛІТИЧНА СКЛАДОВА

SYSTEM OF FINANCIAL SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES: ANALYTICAL COMPONENT

Шадура-Никипорець Наталія Тимофіївна

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7990-0105>

Поцелуйко Ігор Володимирович

докторант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7884-747X>

Shadura-Nykyropets Nataliia, Potseliuko Ihor

National University «Chernihiv Polytechnic»

Фінансова безпека аграрного підприємства в сучасних умовах повинна розглядатись не просто як характеристика його стану, а сприйматись в глибшому контексті – як система фінансової безпеки господарюючого суб'єкта, що виступає об'єктом управління. Вона формується у певному просторово-часовому континуумі реагуючи на волатильність середовища, що вимагає діагностики її рівня на регулярній основі та в динаміці. Обґрунтовано доцільність використання інтегрального восьмикомпонентного індексу для комплексної оцінки фінансової безпеки. На основі запропонованої методики проведено дослідження рівня фінансової безпеки аграрних підприємств за 2018-2024 рр., котре продемонструвало, що аграрні підприємства виявились не готовими до ризиків, спричинених повномасштабним вторгненням, однак уже в 2023-2024 рр., змінивши систему фінансової безпеки, вони адаптували її до новосформованих загроз.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства; система фінансової безпеки; аграрне підприємство; підприємства АПК; інтегральний індекс; метод; аналітична оцінка; повоєнна відбудова.

The financial security of an agricultural enterprise in modern conditions should be considered not simply as a certain characteristic of its state. It should be perceived in a broader and deeper context - as a system of financial security of a business entity that acts as an object of management. The financial security of agricultural enterprises is formed in a certain space-time continuum, when at a certain point in time its state can be described by a certain set of characteristics and indicators that will change, responding to the volatility of the external and internal environment. This requires diagnostics of the financial security of the enterprise not "pointwise", in a certain period of time, but studying its level and characteristics on a regular basis in dynamics. The effectiveness of the entire system of financial security of an agricultural enterprise depends on the effectiveness and efficiency of the diagnostic subsystem. The purpose of this study is to develop a methodological toolkit for identifying the level of financial security of agricultural enterprises and an analytical assessment of the financial security of agricultural enterprises in dynamics on its basis. The feasibility of using the Integral Index for a comprehensive assessment of the financial security of an agricultural enterprise is substantiated, which takes into account four of its aspects: financial stability, profitability, liquidity and business activity. Based on the proposed methodology, a study of the level of financial security of agricultural enterprises for 2018-2024 was conducted, which demonstrated that agricultural enterprises were not ready for the risks caused by a full-scale invasion in 2022. It should be noted that in 2023-2024, agricultural enterprises were able to change the financial security system, adapting to new operating conditions and taking into account newly formed risks. Such adaptation ensured an improvement in the level of financial security of agricultural enterprises by 2024, however, the Integral Index did not reach the pre-war level for any category of agricultural producers.

Keywords: financial security of the enterprise; financial security system; agricultural enterprise; agro-industrial complex enterprises; integral index; method; analytical assessment; post-war reconstruction.

Постановка завдання. Сукупність викликів, що стоять перед аграрними підприємствами в сучасних умовах, вимагають від них активних дій для запобігання та пом'якшення можливих негативних наслідків. Особливо чутливими до такого мінливого середовища є складові економічної безпеки аграрного підприємства, і насамперед фінансова безпека.

Фінансова безпека аграрного підприємства в сучасних умовах повинна розглядатись не просто як певна характеристика його стану. Слід її сприймати в ширшому та глибшому контексті – як систему фінансової безпеки господарюючого суб'єкта, що виступає об'єктом управління. Варто погодитись із думкою професора Пшика Б.І. котрий пропонує систему фінансової безпеки підприємства трактувати як «комплекс інструментів, заходів і забезпечуючих підсистем, спрямованих на захист їхніх фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз задля забезпечення ефективного та стабільного функціонування» [13]. Однією із найбільш важливих забезпечуючих підсистем системи фінансової безпеки аграрного підприємства є аналітико-діагностична, котра призначена для оперативної оцінки рівня фінансової безпеки, ідентифікації загрозливих станів та надання об'єктивної інформації для розробки планів, стратегій і сценаріїв розвитку підприємства. Вона потребує якісної оцінки рівня фінансової безпеки аграрного підприємства, що забезпечить об'єктивну аналітичну основу для контролю результативності прийнятих рішень та планування функціонування в поточних умовах і для повоєнного відновлення.

Варто відзначити, що фінансова безпека аграрних підприємств формується у певному просторово-часовому континуумі, коли у визначений момент часу її стан можна описати певним набором характеристик та індикаторів, які будуть змінюватись, реагуючи на волатильність зовнішнього та внутрішнього середовища. Це вимагає діагностики фінансової безпеки підприємства не «точково», в певний період часу, а вивчення її рівня й характеристик на регулярній основі в динаміці. Від дієвості та оперативності роботи діагностичної підсистеми залежить ефективність всієї системи фінансової безпеки аграрного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічним і практичним питанням, що пов'язані з формуванням та функціонуванням системи фінансової безпеки

підприємства присвячена значна кількість досліджень вітчизняних науковці. Зокрема детальний аналіз та систематизацію існуючих підходів до змістовного наповнення категорії «фінансова безпека підприємства» представлено у роботі Краснокутської Н.С. та Коптевої Г.М. [8]. Методичні та практичні аспекти фінансової безпеки підприємства у контексті впровадження дієвих управлінських механізмів представлені у монографії Мельника С.І. [10]. Ключові аспекти формування ефективної системи фінансової безпеки підприємства висвітлює у своїй роботі Пшик Б.І. [13]. Дослідник обґрунтовує основні структурні елементи системи фінансової безпеки підприємства, її функції й принципи, та відзначає, що саме фінансовий аналіз і діагностика забезпечують дієвість управління фінбезпекою.

Окремо варто відзначити групу робіт [1; 4; 5; 6; 9; 11], що присвячені методичним аспектам оцінки фінансової безпеки на рівні підприємства. У роботі Варналій З.С. та Мехед А.М. [1] обґрунтовується доцільність проведення оцінки фінансової безпеки підприємства на постійній основі та з використанням методу таксономії. Іщенко Н.А. у своїх публікаціях [4] на основі критичного аналізу домінуючих методичних підходів до оцінки фінансової безпеки, пропонує віддавати перевагу використанню інтегрального показника. Подібна ідея висвітлена і у дослідженні Панченко О.І. та Лесуна С.М. [11], де на основі порівняльного аналізу, автори обґрунтовують переваги використання саме інтегрального показника та пропонують авторський алгоритм виконання комплексного аналізу фінансової безпеки на рівні підприємств.

Квасницька Р.С., Доценко І.О. та Матвійчук Л.О. у своїй статті [5] відзначаючи важливість оперативної діагностики рівня фінансової безпеки для реалізації фінансової стратегії підприємства, аргументують важливість проведення її експрес-оцінки на основі інтегрального показника.

Особливості оцінки фінансової безпеки підприємств аграрного сектору економіки висвітлені у працях таких вітчизняних дослідників як Бурковська А.В. [15], Вдовенко Л.О. [2], Коваленко О.В. [7], Лункіна Т.І. [15], Правдюк Н.Л. [12], Сіренко Н.М. [15], Черненко О.С. [2], Ященко Л.О. [7] та ін. Так, Правдюк Н.Л., Мулик Т.О. та Мулик Я.І. [12], у своїй монографії аналізують галузеву специфіку формування фінансової безпеки суб'єктів аграрного підприємництва та пропонують авторські моделі її обліково-аналі-

тичної оцінки, що засновані на комплексному підході.

Сіренко Н.М., Лункіна Т.І., Бурковська А.В. [15], вказуючи на високу залежність фінансово-економічної безпеки сільськогосподарських виробників від зовнішніх ризиків, обґрунтовують необхідність адаптації загальних моделей оцінки фінансової безпеки до особливостей функціонування аграрної сфери. Оцінку фінансової безпеки суб'єктів агровиробництва різних рівнів та аналіз факторів, що її формують, представлений у дослідженнях Вдовенко Л.О. і Черненко О.С. [2] та Коваленко О.В. і Яценко Л.О. [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Високо оцінюючи існуючі теоретичні та практичні розробки пов'язані із системою фінансової безпеки аграрних підприємств, все ж відзначимо, що ряд питань методичного характеру залишаються невирішеними і носять полемічний характер. Потребує подальшого уточнення методика оцінки фінансової безпеки агропідприємств та ідентифікація її рівня як аналітично-інформаційної бази для планування повоєнної відбудови.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є розробка методичного інструментарію ідентифікації рівня фінансової безпеки аграрних підприємств та аналітична оцінка фінансової безпеки агропідприємств в динаміці на його основі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова безпека підприємства у працях вітчизняних дослідників розглядається як складне та багатоаспектне явище, котре агрегує різні характеристики, стани, риси та процеси на рівні окремого господарюючого суб'єкта. Подібне сприйняття фінансової безпеки на мікрорівні зумовлює поширення комплексного підходу до трактування самого поняття «фінансова безпека підприємства». Виразниця ідей комплексного підходу Краснокутська Н.С. пропонує під фінансовою безпекою підприємства розуміти «комплексну характеристику стану захищеності фінансових інтересів підприємства і їх узгодженості із наявним потенціалом і заявленими цілями, що дозволяє протистояти різним негативним факторам у процесі фінансово-господарської діяльності» [8]. Багатоаспектність фінансової безпеки як економічного явища зумовлює певні методичні особливості пов'язані із її оцінкою: потрібно врахувати різні характеристики підприємства, котрі оцінюють окремі компоненти його фінансової безпеки або ж відображають її досягнутий рівень.

Для урахування даної методичної особливості вітчизняні дослідники пропонують використовувати різні аналітичні інструменти. Спираючись на дослідження [1; 11; 14], котрі узагальнюють напрацювання вітчизняних науковців щодо способів оцінки фінансової безпеки на мікрорівні, можна констатувати, що серед значного різноманіття прийомів, найбільш сьогодні затребувані у практичній площині методи, можна об'єднати у чотири підходи: ресурсно-функціональний підхід, підхід на основі моделей прогнозування банкрутства, індикаторний підхід та інтегральний підхід.

Прихильники ресурсно-функціонального методичного підходу (Горячева К.С., Картузов Є.П., Сусіденко О.В., Чернега О.М. та ін) пропонують проводити оцінку фінансової безпеки на мікрорівні на основі аналізу певного набору індикаторів, котрі дозволяють оцінити рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами та ефективності їх використання. Набір індикаторів дослідники визначають самостійно, враховуючи особливості відповідного суб'єкта господарювання та умови його функціонування. [1; 11]

Ще одним методичним підходом, який широко застосовується вітчизняними дослідниками (Бацман І.В., Мулик Т.О., Мулик Я.І., Правдюк Н.Л., Ситник Н.С., Хринюк О.С. та ін.) для оцінки фінансової безпеки господарюючого суб'єкта, є аналіз з використанням моделей прогнозування банкрутства (модель Е. Альтмана, А. Матвійчука, Р. Ліса, Г. Спрінгейта, Р. Таффлера, О. Терещенка, Модель R-рахунку і ін.) [14; 16]. Він передбачає розрахунок певного коефіцієнта на основі розроблених авторами методик багатофакторних лінійних стохастичних моделей. Моделі включають перелік різних часткових відносних індикаторів (розраховується для певного підприємства) та відповідних їм коефіцієнтів регресії (визначені авторами методики). Кожна із моделей дозволяє ідентифікувати загрозований для підприємства стан та оцінити ймовірність його банкрутства.

Індикаторний методичний підхід (Бурковська А.В., Вдовенко Л.О., Клочко Т.А., Лункіна Т.І., Сіренко Н.М., Сусіденко В.Т., Черненко О.С., Швець Ю.О., Яструбецька Л.С. та ін.) передбачає оцінку фінансової безпеки підприємства на основі порівняльного аналізу визначеного дослідником кола фінансових та господарських показників-індикаторів із нормативними значеннями. При використанні такого методу дослідники обирають різні

набори індикаторів, котрі можуть одночасно включати як відносні, так і абсолютні показники, поєднувати не лише кількісні, а і якісні характеристики. Також дослідники доволі часто адаптують нормативні значення показників з урахуванням галузевої специфіки.

В межах інтегрального підходу (Варналій З.С., Доценко І.О., Іщенко Н.А., Квасницька Р.С., Коваленко О.В., Кузенко Т.Б., Матвійчук Л.О., Мельник С.І., Мулик Т.О., Панченко О.І., Правдюк Н.Л., Сабліна Н.В., Яценко Л.О. та ін.) проводиться комплексна багатокритеріальна оцінка фінансової безпеки господарюючого суб'єкта на основі узагальнюючого показника (інтегрального індекса). Інтегральний індекс являє собою певну «згортку» обраних дослідником часткових показників, що характеризують окремі аспекти фінансово-господарської діяльності підприємства, з урахуванням коефіцієнтів їх вагомості. Методика комплексного аналізу, котра і лежить в основі інтегрального підходу, передбачає різні прийоми формування узагальнюючого показника. Для оцінки фінансової безпеки підприємства найчастіше використовують адитивний спосіб розрахунку [11], спосіб таксономії [1] або спосіб бальних оцінок [7; 9].

Професор Варналій З.С. відзначає, що саме індикаторний та інтегральний методичні підходи найбільше відповідають запитам щодо об'єктивної діагностики рівня фінансової безпеки підприємства в сучасних умовах [1]. Однак варто зазначити, що індикаторний підхід передбачає аналіз значного кола розрізаних показників і не дозволяє отримати однозначну узагальнену оцінку рівня фінансової безпеки. Погоджуючись із думкою професорки Квасницької Р.С. вважаємо, що «для оцінки рівня фінансової безпеки доцільним є застосування експрес-оцінки, яка базується на розрахунку інтегрального показника. Це найпростіший метод аналізу рівня фінансової безпеки, який потребує найменше витрат часу, а також дає змогу швидко відстежувати негативні тенденції у діяльності підприємства, на основі розрахунку фінансових коефіцієнтів» [5].

В межах нашого дослідження для оцінки рівня фінансової безпеки аграрних підприємств України скористаємося інтегральним методичним підходом. Діагностику стану фінансової безпеки проведемо за семирічний період (з 2018 р. по 2024 р.). Це дозволить ідентифікувати вплив повномасштабного вторгнення на рівень фінансової безпеки

аграрних підприємств. З метою виявлення особливостей досліджуваної характеристики, оцінку будемо проводити з розподілом аграрних підприємств на великі, середні, малі та мікропідприємства.

Найвні численні дослідження пов'язані із оцінкою рівня фінансової безпеки на мікрорівні включають набори первинних фінансово-господарських характеристик підприємства, котрі у різних авторів суттєво різняться як за кількістю, так і складом. Обираючи набір первинних індикаторів важливо, щоб усі показники були відносними, характеризували різні аспекти формування фінансової безпеки, їх кількість була мінімальною, але достатньою для оцінки, усі первинні індикатори узгоджувались із місією фінансової безпеки підприємства – «необхідність забезпечення гарантій для стабільного та максимально ефективного розвитку функціонування підприємства та забезпечення необхідного потенціалу в майбутньому [14].

На основі аналізу й узагальнення наукової літератури [1; 4; 5; 6; 9; 10, 11] та, враховуючи особливості аграрної сфери [2; 7; 12; 15], для комплексної оцінки рівня фінансової безпеки аграрних підприємств на основі інтегрального показника, нами запропоновано враховувати вісім первинних індикаторів, котрі характеризують чотири аспекти її формування:

1) характеристики фінансової стійкості агропідприємства: коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) та коефіцієнт фінансової стабільності;

2) характеристики прибутковості аграрного підприємства: чиста рентабельність продажів та рентабельність власного капіталу;

3) характеристики ліквідності та платоспроможності аграрного підприємства: коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття) та коефіцієнт абсолютної ліквідності;

4) характеристики ділової активності агропідприємства: коефіцієнт оборотності активів та коефіцієнт оборотності власного капіталу.

Обрані чотири групи показників є рівноважливими для досягнення фінансової безпеки агропідприємства, а кожна група включає по два індикатори, котрі мають однакову вагомість. Тому при конструюванні інтегрального індексу ваги, у зв'язку із їх рівнозначністю ($0,125 = \text{const}$), можна не враховувати.

Коефіцієнт автономії демонструє частку ресурсів авансованих в діяльність агропідприємства, котра фінансується власними коштами, а не позиками. Нормативне значення показника, рекомендоване для аграр-

них підприємств повинно перевищувати 0,5 [7]. Аналіз даних (рис. 1) демонструє, що протягом 2018-2024 рр. аграрні підприємства (загалом) є фінансово стійкими, оскільки переважно фінансуються власними фінансовими ресурсами (коефіцієнт перебуває в межах норми (понад 0,5), виключення становить лише 2018 р.). Найвищий рівень залежності від позикових коштів характерний для мікропідприємств (середнє значення за аналізований період 0,42), а найменший – для середніх агропідприємств (середнє значення за аналізований період 0,575). З початком повномасштабного вторгнення (у 2022 р.) для усіх агропідприємств за розмірами, рівень фінансової автономії погіршився, але до 2024 р. підприємства відновили характеристики довоєнного періоду. Спроможність агропідприємства нести відповідальність за своїми фінансовими зобов'язаннями характеризує коефіцієнт фінансової стабільності (рис. 1). Його динаміка (усі підприємства) демонструє тенденцію до зростання протягом 2018-2024 рр., котра переривається з початком повномасштабного вторгнення у 2022 р. (річне падіння на 11,6%) та загалом свідчить про низький рівень фінансових ризиків. Найгірша ситуація характерна для мікропідприємств, де на кожен гривню зобов'язань у 2018-2023 рр. приходиться менше однієї гривні власного капіталу. Варто відзначити, що для аграрних мікропідприємств сформувалась стійка тенденція до поліпшення даної характеристики фінансової безпеки і уже у 2024 р. показник досягнув мінімально рекомендованого для агросфери значення (понад 1).

мендоване для агросфери значення (понад 1). Найнижчий рівень фінансових ризиків у 2021-2024 рр. демонструють середні агропідприємства (на кожен гривню їх зобов'язань приходиться 1,465 гривні власного капіталу).

Аналіз чистої рентабельності продажів аграрних підприємств (рис. 2) свідчить про значну волатильність даної характеристики їх фінансової безпеки. Протягом досліджуваного періоду показник коливався від 8,1% у 2023 р. до 32% у 2021 р. Слід відзначити, що саме у 2021 р. усі агропідприємства незалежно від їх розмірів демонстрували найвищу здатність трансформувати виручку від реалізації продукції у чистий прибуток.

Повномасштабне вторгнення спричинило значне погіршення прибутковості: у великих агропідприємств рентабельність продажів скоротилась на 25,8 в.п., у середніх – на 16,7 в.п., у малих – на 17,2 в.п., у мікро – на 18 в.п. Скорочення прибутковості аграрних підприємств продовжилось і у 2023 р. У 2024 р. рівень рентабельності продажів нарешті починає зростати, однак прибутковість агропідприємств суттєво відстає від довоєнного рівня 2021 р.

Рентабельність власного капіталу характеризує загальну прибутковість залучення до агровиробництва власного капіталу (рис. 2). Її динаміка демонструє суттєвий негативний вплив військових дій на ефективність використання власних фінансових ресурсів агропідприємств: різке падіння рентабельності продовжувалось протягом 2022-2023 рр. і лише у 2024 р. ситуація починає поліпшуватись (однак прибутковість власного капіталу

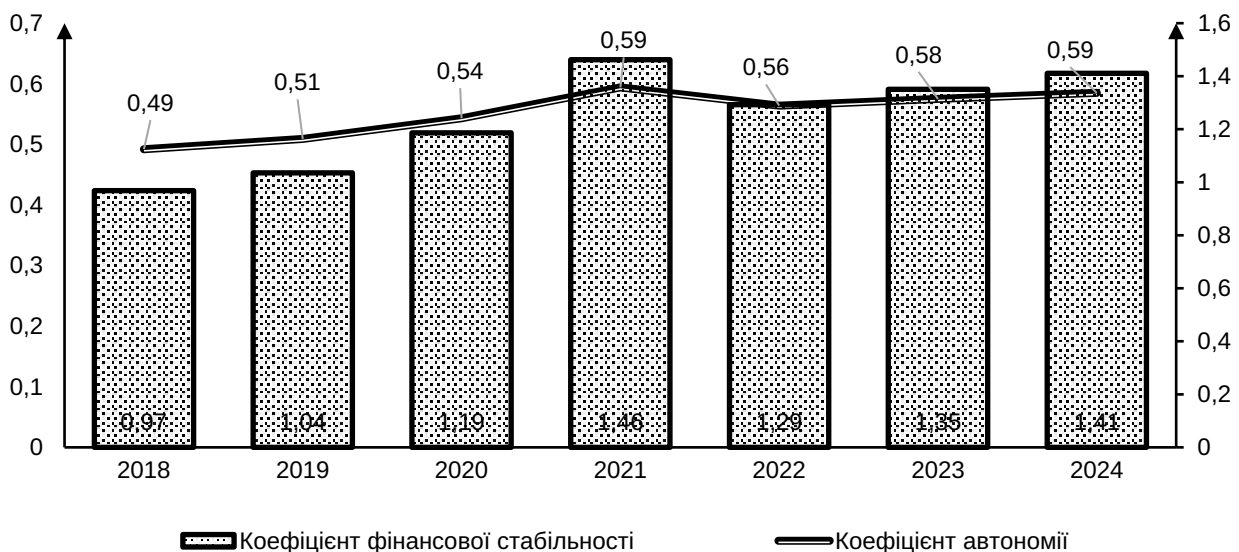

Рис. 1. Динаміка показників фінансової стійкості аграрних підприємств

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

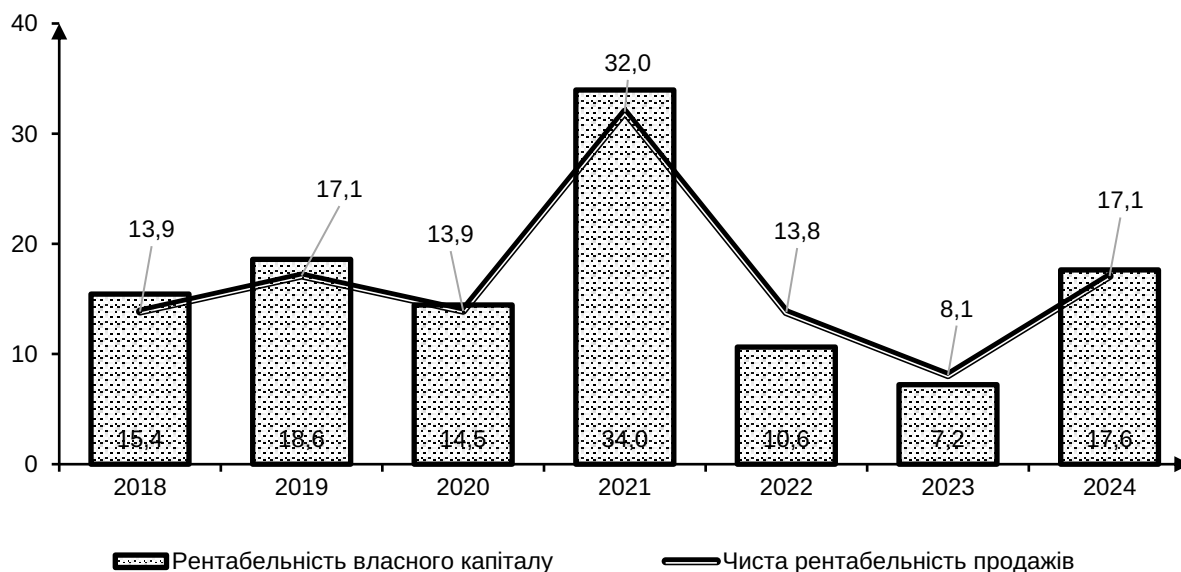

Рис. 2. Динаміка показників рентабельності аграрних підприємств

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

аграрних підприємств досягає лише 50% відносно довоєнного рівня 2021 р.).

Що стосується динаміки характеристик ліквідності (рис. 3), то вони демонструють спільну тенденцію до зростання (виключення складає лише 2022 р.). Коефіцієнт поточної ліквідності, котрий виступає індикатором здатності агропідприємства оборотними активами відповідати за поточними зобов'язаннями, протягом усього аналізованого періоду перебуває вище нормативного рівня (понад 1,5). Варто відзначити, що до 2024 р. аграрні підприємства на фоні воєнної агресії спро-

можуть навіть трішки перевищити показники довоєнного 2021 р.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (рис. 3), котрий демонструє, яку частину короткострокових боргів аграрні підприємства спроможні погасити миттєво, протягом аналізованого періоду незважаючи на виявлену тенденцію до зростання, залишається нижче нормативного рівня (понад 0,2). Це свідчить, про наявність ризику вчасного погашення боргів агропідприємствами. При цьому найбільші ризики існують для великих аграрних підприємств.

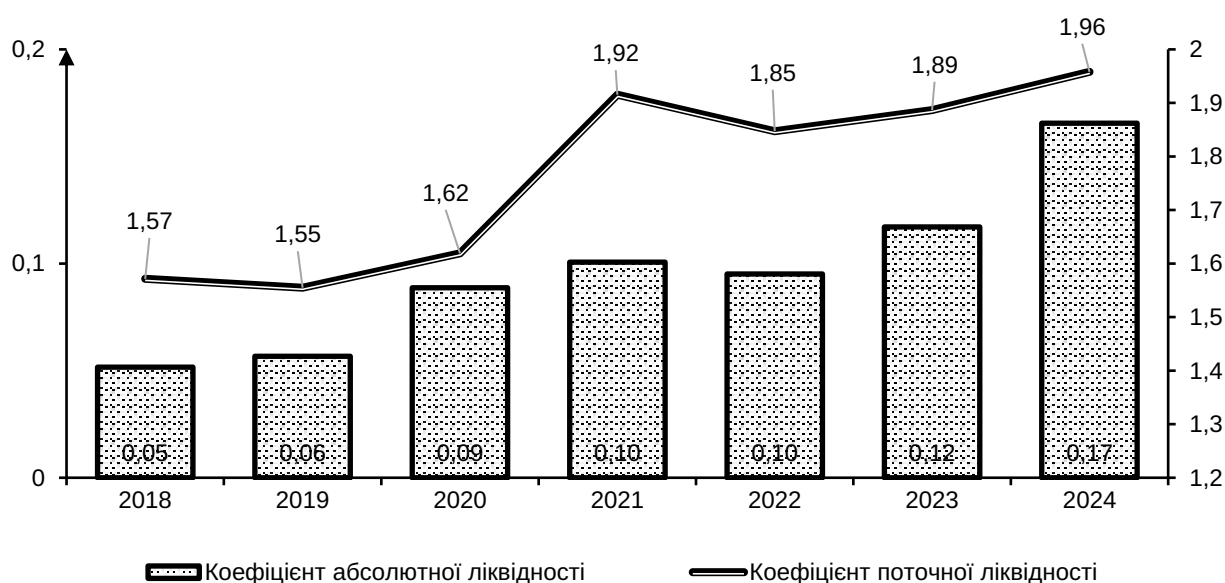

Рис. 3. Динаміка показників ліквідності аграрних підприємств

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

Характеристики ділової активності аграрних підприємств (рис. 4) протягом 2018-2024 рр. демонструють загалом несприятливу динаміку. Коефіцієнт оборотності активів аграрних підприємств протягом 2018-2024 рр. має доволі низький рівень і коливається несуттєво. На фоні початку повномасштабного вторгнення ефективність використання активів агропідприємств знизилась із 0,606 у 2021 р. до 0,445 у 2022 р. У 2023-2024 рр. показник фактично повернувся до довоєнного рівня. Найвищу здатність трансформувати активи у виручку демонструють середні підприємства, а найнижчу – мікропідприємства. від реалізації продукції у чистий прибуток.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу агропідприємств протягом 2018-2024 рр. виявляє загальну тенденцію до скорочення (рис. 4), що є свідченням зниження рівня їх фінансової безпеки. Можна констатувати, що кожна гривня власного капіталу, вкладена в аграрні підприємства, трансформується у виручки, що не перевищує 1,14 грн. (усі підприємства). У 2022 р. спостерігається різке зниження показника спричинене військовою агресією: ефективність використання власного капіталу агропідприємствами знизилась нижче одиниці.

Аналіз динаміки часткових показників фінансової безпеки аграрних підприємств демонструє формування різноспрямованих тенденцій за окремими складовими, що не дозволяє зробити однозначного судження про рівень їх фінансової безпеки і вимагає розрахунку інтегрального індексу.

Обрані первинні характеристики фінансової безпеки аграрних підприємств мають різну розмірність та масштабність, тому для розрахунку Інтегрального індексу необхідно провести їх нормалізацію. Це дозволить різномірні показники привести до співставного виду. Стандартизацію значень первинних характеристик фінансової безпеки аграрних підприємств проведемо за методом нормалізації відносно еталонного значення [5].

Слід відзначити, що серед обраних первинних показників, що оцінюють окремі аспекти фінансової безпеки аграрних підприємств, усі є стимуляторами – збільшення показника вказує на підвищення рівня фінансової безпеки. Ряд із них (наприклад показники фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності) мають нормативні значення, досягнення котрих характеризує достатній рівень для формування фінансової безпеки, однак подальше зростання цих показників справляє позитивний вплив на неї (оптимальний динаміка). Тобто працює критерій максимізації. Тому у якості еталонних значень у процесі нормалізації первинних показників фінансової безпеки аграрних підприємств використаємо їх нормативні значення, а у разі наявності у семирічній вибірці понаднормативних значень – максимальні.

Враховуючи етап нормалізації первинних показників, розрахунок Інтегрального індексу рівня фінансової безпеки аграрних підприємств ($I^{ФБ}$) виконаємо за формулою середньої арифметичної (адитивна форма) [4].

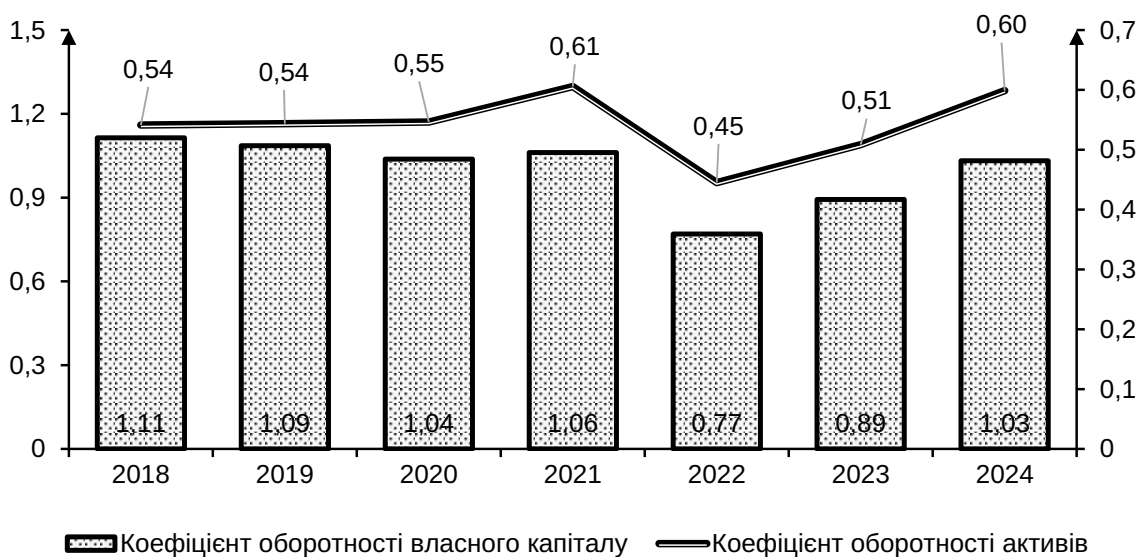

Рис. 4. Динаміка показників ділової активності аграрних підприємств

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

Використання середньої адитивної форми розрахунку інтегрального показника при використанні обраного нами методу нормалізації дозволить обмежити його волатильність в діапазоні від нуля до одиниці незалежно від періоду. Це створить методичну основу для закріплення фіксованих меж на етапі групування та дозволить проводити порівняння рівня фінансової безпеки аграрних підприємств у динаміці.

На основі значення інтегрального індексу пропонуємо виділяти чотири рівня фінансової безпеки аграрних підприємств (групи) [4; 5; 11]:

– високий рівень ($0,75 < I^{ФБ} \leq 1$): існуюча на підприємстві система фінансової безпеки є ефективною, вона спроможна одночасно забезпечувати фінансову стійкість і ліквідність, підтримувати значну ділову активність та прибутковість, нівелюючи переважну більшість ризиків;

– задовільний рівень ($0,5 < I^{ФБ} \leq 0,75$): система фінансової безпеки підприємства дозволяє забезпечувати одночасно достатній рівень не усіх, а лише окремих її компонент. Вона може забезпечити виробника лише від частини потенційних ризиків і загроз;

– низький рівень ($0,25 < I^{ФБ} \leq 0,5$): діюча на підприємстві система фінансової безпеки є малоефективною – вона здатна забезпечувати достатній рівень лише окремого її компонента та не спроможна забезпечити від більшості потенційних ризиків;

– критичний рівень ($0,0 < I^{ФБ} \leq 0,25$): підприємство перебуває у фінансово нестабільному стані, велика ймовірність його банкрутства, а система фінансової безпеки не спроможна забезпечити від потенційних ризиків.

Динаміка Інтегрального індексу фінансової безпеки аграрних підприємств (усі підпри-

ємства) демонструє (табл. 1), що протягом 2018-2021 рр. сформувалась тенденція до його підвищення – у 2022 р. показник досяг найвищого значення ($I^{ФБ} = 0,832$) за весь досліджуваний період, а фінансова безпека агропідприємств відповідала високому рівню. Протягом усього досліджуваного періоду найгірший рівень фінансової безпеки демонструють мікропідприємства (чотири із семи досліджуваних років вони демонструють низький рівень), котрі найбільш вразливі до загроз і ризиків.

Початок повномасштабного вторгнення негативно відобразився на рівні фінансової безпеки – аграрні підприємства виявились не готовими до такої загрози, їх фінансова стійкість та прибутковість значно погіршились, а за показником Інтегрального індексу спостерігається перехід до нижчої групи. Слід відзначити, що у 2023-2024 рр. аграрні підприємства спромоглися змінити систему фінансової безпеки, підлаштувавшись до нових умов діяльності, та врахувати новосформовані ризики. Така адаптація забезпечила поліпшення рівня фінансової безпеки аграрних підприємств до 2024 р., однак довоєнного рівня Інтегральний індекс для жодної категорії агровиробників так і не досяг. Станом на 2024 р. найкращий рівень фінансової безпеки демонструють середні ($I^{ФБ} = 0,813$) та малі агропідприємства ($I^{ФБ} = 0,756$), що відповідає високому рівню.

Висновки. Проведені дослідження дають можливість дійти висновку, що система фінансова безпека аграрного підприємства в умовах сучасного невизначеного і турбулентного середовища, виступає базисом для гарантування його ефективною діяльністю та досягнення стратегічних цілей. Дієвість системи фінансової безпеки в першу чергу

Таблиця 1

**Інтегральний індекс рівня фінансової безпеки аграрних підприємств
(з розподілом підприємств за розміром) у 2018-2024 рр.**

Рік	Аграрні підприємства				
	Усі	Великі	Середні	Малі	Мікро-
2018	0,600	0,619	0,658	0,539	0,443
2019	0,628	0,536	0,719	0,556	0,484
2020	0,644	0,517	0,722	0,623	0,524
2021	0,832	0,817	0,866	0,807	0,636
2022	0,620	0,594	0,673	0,578	0,451
2023	0,637	0,628	0,671	0,610	0,486
2024	0,767	0,696	0,813	0,756	0,653

Джерело: розраховано авторами на основі [3]

визначається якістю та оперативністю аналітико-діагностичного забезпечення. Ключовим інструментом для проведення експрес-оцінки рівня фінансової безпеки може виступати інтегральний індекс, котрий враховуючи її комплексність та багатоаспектність, дозволяє виконувати оцінку на основі єдиного узагальненого індикатора, що агрегує часткові характеристики фінансової стійкості, прибутковості, ліквідності та ділової активності.

Проведена оцінка фінансової безпеки аграрних підприємств України за 2018-2024 рр. показала, що у довоєнний період спостерігалася тенденція до її зростання. Повномасштабне вторгнення у 2022 р. спричинило

суттєве погіршення окремих фінансових показників і зниження інтегрального індексу. Водночас у 2023-2024 рр. аграрні підприємства продемонстрували поступову адаптацію до нових умов функціонування, що проявилось у відновленні більшості фінансових характеристик.

Результати проведених досліджень дають підстави стверджувати, що використання інтегрального підходу до оцінки фінансової безпеки дозволяє ідентифікувати її рівень, відстежувати зміни у часі та сформулювати аналітичну основу для прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення стійкості аграрних підприємств у умовах економічної нестабільності

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Варналій З.С., Мехед А.М. Теоретико-методичні підходи до оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. № 32. С. 203-211.
2. Вдовенко Л.О., Черненко О.С. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в аграрній сфері: монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 252 с.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 25.12.2025).
4. Іщенко Н.А. Фінансова безпека підприємства та методи її оцінювання. *Бізнес Інформ*. 2025. № 7. С. 395-401.
5. Квасницька Р.С., Доценко І.О., Матвійчук Л.О. Оцінювання фінансової безпеки підприємства в системі забезпечення реалізації його фінансової стратегії. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. № 30. С. 95-102.
6. Клочко Т. Фінансова безпека як умова фінансової стійкості підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. № 23. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-17> (дата звернення: 05.02.2026).
7. Коваленко О.В., Яценко Л.О. Діагностика стану фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Фінанси та оподаткування*. 2021. № 1(91). С. 52-60.
8. Краснокутська Н.С., Коптева Г.М. Дефініція поняття «фінансова безпека підприємства»: основні підходи та особливості. *Бізнес Інформ*. 2019. № 7. С. 14-19.
9. Кузенько Т.Б., Сабліна Н.В. Фінансова безпека підприємства: навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 123 с.
10. Мельник С.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Львів : «Растр-7», 2020. 384 с.
11. Панченко О.І., Лесун С.М. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємств іт-сфери. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2025. № 3(43). С. 347-358.
12. Правдюк Н.Л., Мулик Т.О., Мулик Я.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 224 с.
13. Пшик Б.І. Формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва як основи стабільного їх функціонування. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9270> (дата звернення: 05.02.2026).
14. Ситник Н., Батсмен І. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства (на прикладі підприємства ТЗОВ «Уніплит»). *Galician Economic Journal*. 2023. Т.82. № 3. С. 98-105.
15. Сіренко Н., Лункіна Т., Бурковська А., Мікуляк К. Оцінка фінансово-економічної безпеки суб'єктів аграрного сектору економіки України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 4(39). С. 241-250.
16. Хринюк О.С., Бова В.А. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6121> (дата звернення: 03.02.2026).

REFERENCES:

1. Varnalii Z.S., Mekhed A.M. (2022) Teoretyko-metodychni pidkhody do otsinky finansovoi bezpeky subiektiv pidpriemnytstva [Theoretical and methodological approaches to assessing the financial security of business entities]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*. no. 32. pp. 203-211.
2. Vdovenko L.O., Chernenko O.S. (2017) Finansova bezpeka subiektiv pidpriemnytstva v ahrarnii sferi [Financial security of business entities in the agricultural sector]. monohrafiya [a monograph]. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD». 252 p. (in Ukrainian)
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua>. (accessed December 25, 2025).
4. Ishchenko N.A. (2025) Finansova bezpeka pidpriemstva ta metody yii otsiniuvannia [Financial security of an enterprise and methods of its assessment]. *Biznes Inform*. no 7. pp. 395-401.
5. Kvasnytska R.S., Dotsenko I.O., Matviichuk L.O. (2019) Otsiniuvannia finansovoi bezpeky pidpriemstva v systemi zabezpechennia realizatsii yoho finansovoi stratehii [Assessment of the financial security of an enterprise in the system of ensuring the implementation of its financial strategy]. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. no. 30. pp. 95-102.
6. Klochko T. (2021) Finansova bezpeka yak umova finansovoi stiiikosti pidpriemstva [Financial security as a condition for the financial stability of an enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo*. no. 23. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-17> (accessed February 05, 2026)
7. Kovalenko O.V., Yashchenko L.O. (2021) Diahnostyka stanu finansovoi bezpeky silskohospodarskykh pidpriemstv [Diagnostics of the financial security of agricultural enterprises]. *Finansy ta opodatkovannia*. no. 1(91). pp. 52-60.
8. Krasnokutska N.S., Koptieva H.M. (2019) Definitsiia poniattia «finansova bezpeka pidpriemstva»: osnovni pidkhody ta osoblyvosti [Definition of the concept of "financial security of an enterprise": main approaches and features]. *Biznes Inform*. no. 7. pp. 14-19.
9. Kuzenko T.B., Sablina N.V. (2020) Finansova bezpeka pidpriemstva [Financial security of the enterprise] navchalnyi posibnyk [tutorial]. Kharkiv: KhNEU im. S. Kuznetsia. 123 p. (in Ukrainian)
10. Melnyk S.I. (2020) Upravlinnia finansovoi bezpeky pidpriemstv: teoriia, metodolohiia, praktyka [Managing the financial security of enterprises: theory, methodology, practice]. monohrafiya [a monograph]. Lviv: «Rastr-7». 384 p. (in Ukrainian)
11. Panchenko O.I., Lesun S.M. Metodychni pidkhody do otsinky rivnia finansovoi bezpeky pidpriemstv it-sfery [Methodological approaches to assessing the level of financial security of IT enterprises]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*. no. 3(43). pp.347-358.
12. Pravdiuk N.L., Mulyk T.O., Mulyk Ya.I. (2019) Upravlinnia finansovoi bezpeky pidpriemstv: oblikovo-analitychnyi aspekt. [Managing the financial security of enterprises: accounting and analytical aspect] monohrafiya [a monograph]. Kyiv: «Tsentri uchbovoi literatury». 224 p. (in Ukrainian)
13. Pshyk B.I. (2021) Formuvannia systemy finansovoi bezpeky subiektiv pidpriemnytstva yak osnovy stabilnoho yikh funktsionuvannia [Formation of a system of financial security for business entities as the basis for their stable functioning]. *Efektivna ekonomika*. no. 9. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9270> (accessed February 05, 2026)
14. Sytnyk N., Batsmen I. (2023) Otsinka rivnia finansovoi bezpeky pidpriemstva (na prykladi pidpriemstva TZOV «Uniplyt») [Assessment of the level of financial security of the enterprise (using the example of the enterprise TZOV "Uniplyt")]. *Galician Economic Journal*. no. 3. pp. 98-105.
15. Sirenko N., Lunkina T., Burkovska A., Mikuliak K. (2021) Otsinka finansovo-ekonomichnoi bezpeky subiektiv ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Assessment of the financial and economic security of entities in the agricultural sector of the economy of Ukraine]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. no. (39). pp. 241-250.
16. Khryniuk O.S., Bova V.A. (2018) Modeli rozrakhunku ymovirnosti bankrutstva yak metod otsinky finansovoho potentsialu pidpriemstva [Models for calculating the probability of bankruptcy as a method of assessing the financial potential of an enterprise]. *Efektivna ekonomika*. no. 2. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6121> (accessed February 03, 2026).

Дата надходження статті: 03.03.2026

Дата прийняття статті: 18.03.2026

Дата публікації статті: 28.03.2026